

TERRA D'OR

1966

descoberta de la badia de roses

dos llibres de maurici serrahima

Són dos llibres de «teoria» — o, si voleu, de «teorització» — estètica. I no estem gaire acostumats a trobar-ne d'aquesta mena en la producció autòctona. Els nostres crítics, quan gosen anar més enllà del repàs analític d'una obra, potser d'un autor, i això ja és molt, solen lliurar-se a l'estudi intern de processos històrics o a l'examen de problemes presents, als uns i els altres sempre a escala local. Poques vegades, en canvi, s'aventuren pels camins de les generalitzacions profundes, sigui a replantejar principis rutinàriament acceptats, sigui a discutir-ne el sentit, l'explicació o les conseqüències. El cas de Maurici Serrahima, ara, amb *La crisi de la ficció* (Edicions Destino 1965) i *Sobre llegir i escriure* (Editorial Selecta 1966), és tan excepcional, que bé mereix, d'entrada, la més atenta curiositat. Últimament, només el breu volum de Josep M. Castellet *Poesia, realisme, història* (Edicions 62, 1965) se situava, en part, dins una línia d'aspiracions semblant.

I si em refereixo en particular als crítics, és perquè són els més obligats a intentar-ho, i fins i tot als únics capaços. L'exemple de Serrahima ens ho fa veure clar. En el fons, Serrahima no ha fet sinó desplaçar al terreny dels esquemes bàsics la seva reflexió quotidiana de «crític», i prossegueix-hi amb un nou abast el joc de preguntes, d'hipòtesis i de nocions que constitueix precisament el mecanisme de tota crítica autèntica. Un filòsof hauria començat, sens dubte, per inscriure els temes en una perspectiva abstracta, on l'especulació s'alimentés de la mateixa especulació, al marge dels avatars històrics més visibles: un creador, part interessada, es limitaria a erigir en conceptes de validesa apodíctica els seus objectius personals. El crític, per contra, pot mantenir-se en l'actitud de l'observador aplicat, sense prejudicis automàtics i amarrat a la pluralitat dispersa dels fenòmens, i en «generalitzar», la seva temptativa, reïxi o no, es projecta en termes virtualment útils. No crec que valgui la pena d'admetre, com a objecció, que Maurici Serrahima «encara» és novel·lista. Si el primer pas de les seves meditacions fou un punt de preocupació diguem-ne professio-

nal en tant que narrador — aclarir-se a ell mateix «què és» la novel·la —, el desenvolupament del conjunt ha crescut amb incontinentius molt diversos i s'articula amb una ambició més vasta. «Literat» per damunt de tot, dedica la seva preferència al «fet literari»: Sobre llegir i escriure s'hi centra gairebé exclusivament. Més: quan tracta de literatura, el sondeig i el matis hi esdevenen tan subtils, que endevinem un no sé què de voluptuosos en l'operació intel·lectual tramitada. Però, un cop arribat a la vora d'establir conclusions, Serrahima no s'accontenta de cenyir-se al «fet literari»: les altres «arts» el temptaven a continuar el treball de cara a llurs respectives peculiaritats tècniques i intencional. El denominador comú «estètic» se li proposava com una exigència seductora.

Cal recordar que aquestes proposicions de criteris no poden ésser maquinades sense el risc d'incórrer en no pocs equivocs i en moltes més lleugereses. Tois hi hem caigut, alguna vegada. En voler precisar allò que hi ha de genèric en les distintes «modalitats» de l'art i traduir-ho en fórmules intel·ligibles, els resultats obtinguts rarament són satisfactoris. Tot sovint és el «literat» qui s'esforça per aproximar-s'hi, i d'ordinari la seva familiaritat amb la plàstica o amb la música no té la solvència deguda. La gent de lletra és bastant impermeable a la suggestió de les arts no literàries. Entre nosaltres podríem comptar amb els dits d'una mà els escriptors sensibles i informats que sàpiguen parlar lúcidament d'un quadre o d'una simfonia: d'un quadre i d'una simfonia alhora, ben mirat, Serrahima n'és un. Ho fa amb experiència i amb coneixement: si més no, amb tanta experiència i tant de coneixement com en calia per a no sentir reprotxes massa fulminants a les seves al·legacions.

L'eix d'aquests llibres és constituït per la idea de «ficció». Serrahima ha cregut trobar-hi la clau de «les arts»: de l'Art. Potser un novel·lista havia de pensar en la «ficció» abans que en res, ja que l'ofici — escriure «històries fingides» — l'hi empenyia. En tot cas, era una idea susceptible de rendiments hermenèutics molt exten-

sos, i Serrahima ha procurat d'extreure'ls fins al màxim. Per a ell, l'obra d'art és constitutivament «ficció». I ho és, no pas perquè «fingeixi» — o representi — una realitat o altra, que de vegades no ho fa, sinó perquè descansa sobre una «convenció» implícita, prèvia, segons la qual «autor» i «públic» convergeixen a situar-se en un pla on determinats tipus de «fets» — paraules, colors, formes, volums, sons, ritmes — adquireixen un valor autònom. Serà un valor «fictici» en la mesura que és «convingut», i, al capdavall, només podem dir que hi ha «art» quan això es produeix. En el lèxic de Serrahima, «ficció» i «convenció» no acaben de perfilar-se del tot en llur mútua dependència, però el lector sap a què atènyer-se.

Lamento que les indicacions precedents siguin tan ràpides i el·líptiques. Ara i ací, no dispo de temps ni d'espai per a reproduir o discutir en detall la «teoria» de Serrahima. De tota manera, convé de consignar que *La crisi de la ficció* i *Sobre llegir i escriure* estan molt lluny de tenir una redacció abstracta o envitricollada. Ben al contrari: responen a una admirable prouja de claredat, i no contenen una sola afirmació que no vagi flanquejada amb dades i referències del repertori cultural més acreditat. Serrahima maneja un estil de gran eficàcia persuasiva, entre docent i conversacional, cautament previsor de rèpliques i ric en incisos. No ens ofereix cap asserció que no es tenguí garantida o il·lustrada amb testimoniatges oportuns, i el curs dels arguments té un rigor esmolat, envejable, mig escolàstic mig cartesià. Algú em deia, aquests dies, sobre *La crisi de la ficció*: «M'ha fet l'efecte d'estar llegint obvietats». Jo ho subscriuria, això, però convertint la reticència en elogi.

I, en definitiva, no era gens fàcil de donar la força convincent d'una «obvietat» a proposicions com les que Serrahima ens hi ofereix i que abracen matèries sinuoses, obligadament complexes, entorbidolides per una llarga confusió tradicional. Calia esmerçar-hi quantitats considerables d'enginy, de severitat inquiridora, d'esperit de sistema. Els temes cardinals

— «convenció», «ficció» —, simples en llur contingut, demanaven contrast i complement en temes contigus: «joc», «llenguatge», «significació», «aparença», «expressió»... Temes que, en la pràctica, hem reduït a mots anodins, emprats amb una desimboltura espantosa. Maurici Serrahima, l'un darrere l'altre, ens els retorna dilucidats, concisos, nets. L'encaadenament de raons i conjectures resulta enlluernadorament arrodonit, i, sense a penes adonar-nos-en, hi trobem la sinopsi d'una vertadera «doctrina de les arts»: d'una «estètica», segons el vocabulari de les càtedres. ¿Inqüestionable? Però, ¿podríem esperar que ho fos?

Personalment, considero que Serrahima ens aporta la penetrant i refrescada puntualització d'unes quantes evidències fonamentals. Que siguin o no «suficients», això ja és tota una altra història. Cadascú hi oposarà la seva denúncia de déficits, d'oblit, d'imprecisions: jo, la meua. Tanmateix, la part positiva, irrefutable, queda en peu: bé com a postulat, bé com a estímul. Tant en *La crisi de la ficció* com en *Sobre llegir i escriure*, hi ha pàgines d'una vigència «teòrica» que ningú no sabria regatejar, i des d'elles hem de jutjar el total de la peripècia lucubradora de l'autor. La qual, d'altra banda, incideix en debats tan vidriosos com els del «realisme», la «crisi de la ficció» — el senyor Dalí, ai!, i no jo, en deia «el descredit de la realitat» —, l'«engatjament»... L'actualitat hi és vivament enllocada, també. Per tot plegat, aquests assaigs de Serrahima estan vocats a aconseguir una audiència meticulosa i la fèrtil ocasió de suscitar controvèrsies: en són dignes. — JOAN FUSTER.